

Televizyon Üzerine

On Television

Ali Kaya

Pierre Bourdieu

Çev. Turhan Ilgaz

İstanbul, 1997, Yapı Kredi Yayınları, 105 sayfa

Pierre Bourdieu'nun bu metni, College de France'ın Görsel-İşitsel Bölümü'nde, Mart 1996'da yaptığı iki konuşmasının gözden geçirilmiş hâlidir.

Bourdieu, eserine bugün televizyon ekranlarına çıkmanın gerekçelerini sorgulayarak başlar (s.18). Televizyona çıkanların gerçekten bir şeyi söylemekten ziyade kendini teşhir etmeye çalıştıklarını, bundan dolayı da ekranların bir *narsist ayna* işlevi gördüğü tespitini yapan yazara göre günümüzde artık televizyona çıkmak herhangi bir söz söylemeye dair bir kaygı taşımaksızın, “algılanmış olmak”² ile ilgili bir durumsallığa indirgenmiştir. Hatta provakatif bir adım daha atarak, insanların kendi eserlerine güvenmediklerine, varlıklarını sürdürmek için ekrana çıkmayı bir alışkanlık hâline getirdiklerine dikkat çeker. Bunu, Deleuze'ün ekrana sık çıkanlar hakkında söylediğine başvurarak şöyle ifade eder: “Tek işlevi televizyona çağrılmalarını sağlamak olan, olabildiğince kısa yapıtları, düzenli aralıklarla yapmaktan başka çareleri yoktur” (s.18).

Bourdieu radikal bir başlangıçla televizyon ekranlarında görünmeyi sorgulasada da televizyona çıkmanın hâlâ anlamlı ve önemli olduğunda ısrar etmektedir. Ancak ekrana çıkmanın belli ön koşulları ve sorgulamaları olmalıdır. Kendini ve söylediklerini ciddiye alan bir entelektüelin televizyona çıkmadan önce şu tür soruları sorması gerekir: “Söyleyeceğim şeyler acaba herkese ulaştırılacak türden mi? Söylemin, dile geliş biçimiyle, herkesçe duyulabilmesini sağlamaya hazır mıyım? Acaba bu söylem herkesçe duyulmayı hak ediyor mu? Bu söylem acaba herkesçe duyulmalı mı?” (s.19). Yazar, ciddi bir bilim insanının bu soruları dikkate alarak ekrana çıkmasının bir ödev olduğunu ve araştırmalarını toplumla paylaşması gerektiğini; televizyonun en azından kuramsal düzeyde herkese hitap eden bir araç olma özelliğinin stratejik olarak kullanılması gerektiğinde ısrar eder.

2 Bourdieu bu ifadeyi Berkeley'e referansla kullanır s.18.

Eserde, üzerinde durulan hususlardan birisi de televizyonun *simgesel şiddet üreten mekanizma biçimleri* yaratmasıdır (s.21–22). Simgesel şiddet üretiminin önemli bir özelliği onu uygulayanların ve ona maruz kalanların bu sürecin çok farkında olmamaları, dolayısıyla sessiz suç ortağı olmalarıdır. Gazetecilik alanında popülerliği test edilmiş, kan, cinsellik, trajedi ve suç temalı haber ve programları ekranlarda aşırı bir şekilde tüketilmektedir. Yazara göre, bu tür programlar toplumsal çatışma ve eşitsizlikleri gün yüzüne çıkaran bir özellik taşımaz; daha çok belli “duygular” ve “doğrular” etrafında seyirciyi birleştirir. Bu durumun en önemli politik sonucu, insanların acil ve can yakıcı toplumsal sorunları fark etmelerinden ve odaklanmalarından uzaklaştırılmaları ve bu sorunlarla baş edebilecek politik bilinçlenmeden yoksun bırakılmalarıdır. Bourdieu, gazete okumayıp, sadece televizyon izleyen kitlelerin üzerinde bu yayınların daha da etkili ve tahripkâr olduğunu belirterek, rahatsız eden bir bilim olarak sosyolojiyi, şiddeti üreten gizli mekanizmaları ortaya çıkarmaya davet eder.

Spesifik bir simgesel şiddet alanı olarak ekranlardaki tartışmalara (s.36–38) odaklanan yazar, program sunucularının tartışmalardaki rolü ve tartışma mekânlarının düzenlenmesini inceleyerek ne tür eşitsizlikler yaratıldığını göstermeye çalışmaktadır. Bu bağlamda şu yorumları yapar: Sunucular, tartışmalarda konuyu dayatan, soruları önem sırasına göre düzenleyen bir iktidar konumundadır. Sunucu tartışmacılara jest ve mimikleriyle müdahalede bulunur. Örneğin “*Evet, evet, evet...*” gibi ifadelerle konuşmacıyı zorlar, onu acele ettirir, ona karşı sabırsızlığını ve ilgisizliğini hissettirir. Sunucuların tartışmalardaki iktidarını arttıran diğer bir şey zaman sınırlılıklarıyla oynamalarıdır. Bunun için, sözü kesme, hızlandırma, konuşmayı artık bitirmesi için konuşmacıyı sürekli itme gibi taktikleri kullanır. Tabii sunucu bütün bunları yaparken arkasına seyirciyi alarak, kendisinin seyircinin temsilcisi olduğunu hissettirerek yapar. Setin mekânsal konfigürasyonu da diğer bir eşitsizlik yaratan mekanizmadır. Program öncesinde tartışmaya kimlerin davet edilebileceği ile ilgili bir strateji belirlenir. Çağrılmayan isimler olduğu gibi çağrılıp da gelmeyen isimler de vardır. Ancak setin bütünsel düzenlenişi ve seyircinin ilgi ve algısının hâlihazırdaki katılımcılara odaklanması, işin algılanmayan kısmındaki mekanizmaları gizler.

Bourdieu, televizyonda simgesel şiddet mekanizmalarının sosyolojik çözümlenmesinin önemini vurgulamakla birlikte, televizyon dünyasının bu şiddeti üretmesinin nesnel koşullarının olduğunu; bu nesnel koşulların da *alan kuramının* imkânlarıyla analiz edilebileceğini düşünmektedir. Televizyonun yapısal özelliklerini belirleyebilmek için *gazetecilik alanı* nosyonunu (s.45) göreve çağırır; ikisi-

nin benzer dinamikleri olduğundan hareketle, televizyon ve gazete dünyasında geçişler yaparak yapısal özellikleri ortaya koymayı dener.

Eserde, televizyon dünyasındaki simgesel şiddeti ve eşitsizlikleri anlamak için nesnel durumları (s.45-46) hesap etmek gerektiği önerilmektedir. Örneğin; pazar payları, reklam verenler indindeki ağırlık, bünyedeki prestijli gazetecilerin sağladığı sermaye gibi unsurlar sürekli bir rekabet içindedir. Simgesel şiddet biçimlerini ve eşitsizlik yaratan durumları anlamak için bu unsurları dikkate almak gerekir. Diğer bir nesnel durum; televizyonun bir mücadele alanı olmasıdır. Yapıyı korumak isteyenler ile değiştirmek isteyenler arasında sürekli bir mücadele vardır. Alandaki yapısal sorunları analiz etmek için bu kemikleşmiş ilişki biçimlerine bakılmalıdır. Bir gazetecinin ne yazacağı ne yazmayacağı, neyin doğal neyin kendine yakışmaz olduğu vb. şeyler alan içindeki nesnel ilişkilerde yatar. Bu onların bilinçlerinden bağımsız işlerdir. Onların toplam uzam içinde işgal ettiği konum, pazar paylarının simgesel gücü ve hatta uluslararası medyadaki yeri bu ilişkilerin mahiyetini belirler. Gazetecilik alanının başka bir yapısal özelliği dışsal koşullara diğer tüm alanlardan (edebiyat, kültür, hukuk alanı vb.) daha bağımlı olmasıdır. Buradaki en belirleyici yapısal zorunluluk, pazarın taleplerine bağımlılıktır. İzlenme oranları aracılığıyla gazetecilik alanı, ekonomik alanın baskısı altındadır.

Bourdieu'nun bu çalışmasının bir konuşma metninden derlendiğini hesaba katmakla beraber, televizyon dünyası üzerine yaptığı bu analiz, alan kuramının imkânlarıyla yaptığı eğitim, sanat, konut piyasası gibi incelemelerden hacim, veri ve ayrıntı açısından daha kısıtlı ve sınırlıdır. Bu televizyon ve gazetecilik dünyasının özgül yapılarını ayrıntılandırıp, farklı analiz yöntemleriyle zenginleştirmek yerine, alan kuramının ortak özelliklerinin ima ettikleri üzerinden televizyon analiz edilmiştir. Bu yönüyle eser, Bourdieu'nun önceki eserlerinde yaptığı önemli kavramlarını sürekli geliştirme ve revize etme çabasına önemli bir katkı sağlamamaktadır. Fakat televizyon dünyasını, farklı alanların dinamikleriyle ilişkilendirerek analiz etmesi ve yapısal özelliklerini önermesi açısından çalışma özgüllüğünü korumakta ve literatüre farklı bir perspektif getirmeye çalışmaktadır. Burada özellikle ekonomik alanın yapısal bir özelliği olan müşteri/tüketici odaklı bir üretimin ve pazarlamanın, medya alanına sirayet etmesi ve zamanla belirleyici olmasının gösterilmeye çalışılması, Bourdieu'nun alanlar arasındaki geçişkenlikleri ve ilişkileri önemseyen özgül tarzını izlemek açısından ilgi çekici ve dikkate değerdir.